

MTIHANI WA KISWAHILI WA MWISHO WA MUHULA WA KWANZA

MWAKA WA MASOMO WA 2025/2026

TAREHE...../12/2025

KIDATO CHA SITA LUGHA

MUDA: Masaa matatu(3hrs)

MCHEPUO: LFK

ALAMA: 100

MAJINA YA MWANAFUNZI.....

1. Mtihani huu umeundwa na sehemu kuu nne na una maswali 19
2. **Sehemu ya I:** Maswali ya ufahamu na msamiati (**alama 20**)
3. **Sehemu ya II:** Sarufi na matumizi ya lugha (**alama 40**)
4. **Sehemu ya III:** Fasihi (**alama 25**)
5. **Sehemu ya IV:** Utungaji (**alama 15**)
6. Mwandiko wako usomeke vizuri.
7. Tumia kalamu ya bluu
8. Andika majina yako kwenye karatasi ya majibu
9. **Usifutafute kwenye maswali ya kuchagua**

SHEMU YA I: UFAHAMU

Soma kufungu cha habari kifuatacho kisha ujibu maswali yanayohusika:

Uhifadhi wa mazingira

Hapo zamani, Bwana Bakame aliishi katika msitu mkubwa wa Nyarume. Huu ulikuwa msitu mzuri sana wenyewe miti mingi, maziwa, mito, milima, wanyamapori kama vile: kiboko, simba, fisi, ngiri, nyati, nyani, sokwe, twiga na wengineo. Pia, kulikuweko na ndege wa aina mbalimbali kama vile: kware, korongo, tai, mwewe, heroe (*flamingo*) na wengine wengi. Pembezoni mwa msitu huu kulikuwa na vijiji mbalimbali pamoja na wakazi wake. Baadhi ya wakazi hawa walifanya kazi zao katika msitu wa Nyarume. Bwana Bakame alikuwa amekula chumvi nyingi katika kufanya kazi kwenye msitu huo kiasi kwamba alikuwa anafahamu milima, maziwa, wanyamapori wote na hata ndege wote wa msitu huo. Bwana Bakame pia alikuwa anawafahamu wakazi wote walioishi pembezoni mwa msitu huo.

Walinzi na wageni wote wa msitu wa Nyarume walikuwa wanamfahamu Bwana Bakame. Walimpenda sana. Bwana Bakame alikuwa mpole, mcheshi na mwenye hekima ya kushangaza. Alikuwa na uwezo wa kuwaelekeza wageni wote waliofika pale msituni na kuwatemebeza kwenye sehemu za kupendeza kule msituni.

Licha ya kuwa maarufu sana katika msitu wa Nyarume, Bwana Bakame alipewa madaraka ya kuwa kiongozi wa msitu huo wote. Siku ya uchaguzi, walinzi wa msitu waliandaa mkutano wa wanyama na ndege wote. Wawaniaji wa kiti hicho cha uongozi walikuwa Bwana Bakame na Bwana Simba. Asilimia themanini na tano ya wapiga kura wote walimchagua Bwana Bakame. Baada ya kutawazwa kuwa mshindi, wanyama na ndege wote walikubali na kufurahia ushindi wa Bwana Bakame. Bwana Simba naye alikubali kushindwa na akatangaza kwamba atauunga mkono uongozi wa Bwana Bakame.

Baada ya miaka miwili, msitu wa Nyarume ulikabiliwa na ushambuliaji wa wawindaji, wavuvi, wauza kuni, wauza mbaa na wachoma makaa. Katika kipindi hicho, wanyama wengi kama vile: kobe, nyoka, twiga, nikwata, nungu, panya na wengine walifariki katika vumanizi hilo. Wanyama wengine wenye nguvu walihamia kwenye sehemu za milimani. Mara baada ya tukio hilo, mlinzi mkuu wa msitu wa Nyarume alishirikiana na Bwana Bakame na kuandaa mkutano mkubwa wa wanyama wote pamoja na watu wote walio majirani wa msitu Nyarume na hapo waliwaeleza madhara ya kuharibu mazingira na umuhimu wa kuyahifadhi.

Mlinzi mkuu alisema, "Kwanza, samahani sana wanyama wote kwa shambulizi la watu katika msitu wetu huu. Kwa kweli, ndugu, marafiki, watoto na majirani wenu wengi walipoteza maisha yao pamoja na nyumba zenu na mapango yenu kubomolewa. Niko hapa kuwaarifu yafuatayo: ni jambo baya sana kuharibu mazingira yetu. Tukikata miti mara kwa mara tutakaribisha jangwa katika kijiji kwetu. Tukichoma msitu wetu, wanyama watapoteza maisha yao. Bila shaka, sisi wote tunafahamu kwamba wanyama ni viumbe kama sisi, wanastahiki maisha bora, haki na uhuru." Bwana Bakame alifurahia maneno aliyojasema mlinzi mkuu wa msitu wa Nyarume. Alisimama na kuwaambia wanyama, "Pigeni makofi." Makofi, vigegele na burudani vilifuata kwa dakika kama tano hivi. Baadaye mlinzi mkuu aliendelea kusema, "Tunajua kwamba wanyama wa msitu huu ni muhimu sana kwetu kwa sababu watalii kutoka kote duniani huja kuzuru nchi yetu kwa ajili ya kuwaona. Watalii wanapotembelea msitu huu na kuwaona wanyama wetu, wao hulipa pesa zinazosaidia katika maendeleo ya kijiji chetu."

Aliendelea akasema, "Ningependa ieleweke kwamba, hapa shambani tuna mito na maziwa mazuri, hivi vyote ni muhimu, naomba tuvilinde. Tukiharibu maziwa na mito yetu, tutakosa maji ya kunywa, kuoga, kupika na kufua nguo, bila ya kusahau kwamba majini kuna samaki, mamba, viboko na wanyama wengine wanaoishi majini. Tunafaa tuyahifadhi maji yetu ili wanyama hao wasiangamie. Ni muhimu kujua kwamba kuwepo kwa miti na maji ndiyo sababu ya kupatikana kwa mawingu ya mvua na hatimaye mvua hunyesha na kutufaidi sisi sote; watu na wanyama. Ni hatia kubwa sana kuwinda katika msitu wa Nyarume, kukata miti katika msitu huu pamoja na kuharibu maji yake."

Bwana Bakame alipewa muda wa kuzungumza naye akasema, "Kwanza, shukrani zote

zimwendee mlinzi mkuu wetu kwa hoja zake nzuri alizotoa. Kwa kweli, tulifanyiwa shambulizi kubwa ambapo wanyamapor wengi walipoteza maisha yao.

Naomba kwa sasa tuyasahau hayo, sisi tunataka uimarishaji na ushirikiano mwema na watu wote katika shughuli za kuhifadhi msitu huu. Sisi hatujawahi kuwashambulia watu hata kamwe. Kama mjuavyo, mionganii mwetu kuna wanyamapor wakali sana kama vile: simba ambaa wanaweza kuwashambulia watu na kuwaangamiza mara moja ila tunaomba tuimarishe nidhamu mionganii mwetu. Naomba tushirikiane zaidi hata baada ya kikao hiki, asante sana.”

Baada ya mkutano huo, watu wote pamoja na wanyamapor wote walishirikiana katika kuulinda msitu wa Nyarume. Watu na wanyama walianza kupata hewa nzuri na safi, mvua nyingi, miti ikanawiri, majani yakawa mengi na mazuri, ndege wakaongezeka, maziwa yakajaa maji ya kutosha. Wote waliishi maisha mazuri daima.

MASWALI YA UFAHAMU

(Alama 20)

I. Zungusha mduara (O) kwenye jibu sahihi: (Alama 10)

1. Ni sababu ipi kuu iliyochangia kuharibiwa kwa msitu wa Nyarume?

- A. Kukosa mvua za kutosha katika msimu huo
- B. Shughuli za wawindaji, wavuvi, wachoma makaa na wauza mbao
- C. Kuhamia kwa wanyama wakubwa milimani
- D. Kutawazwa kwa Bwana Bakame kuwa kiongozi wa msitu

2. Kauli ya mlinzi mkuu “ikiwa tutakata miti Mara kwa Mara tutakaribisha jangwa” inasisitiza nini?

- A. Wanyama wakali ndio wanaoharibu miti
- B. Mabadiliko ya tabianchi hutokana na ukosefu wa maji
- C. Madhara ya ukataji miti kupita kiasi katika mazingira
- D. Ujenzi wa vijiji vipyta pembezoni mwa misitu

3. Ni lipi kati ya yafuatayo linaloonyesha umuhimu mkubwa wa wanyamapor kama lilivyoelezwa katika hadithi?

- A. Wanawasaidia walinzi wa msitu kupambana na wawindaji
- B. Ni chanzo kikuu cha utalii unaoleta mapato kwa kijiji
- C. Wanatoa kuni na mbao za kujenga
- D. Huwafanya wakazi kuwa na chakula cha kutosha

4. Ni sifa ipi inayomtufautisha Bwana Bakame kama kiongozi bora katika hadithi?

- A. Uwezo wake wa kuwaadhibu wanyama wakorofii
- B. Umaarufu wake uliotokana na kuwinda vizuri,
- C. Hekima, upole na uwezo wake wa kuunganisha watu na wanyama
- D. Kuwa tajiri kuliko wanyama wengine

5. Kwa mujibu wa hadithi, madhara makuu ya kuharibu mito na maziwa ni yapi?

- A. Kulazimisha wanyama wakali kuhamia vijijini
  - B. Kupunguza idadi ya watalii nchini
  - C. Kupotea kwa chanzo cha maji na kuangamia kwa viumbe wa majini
  - D. Kuongezeka kwa mvua kupita kias
  - E.
- 6. Husisheni maneno yaliyoandikwa katika **sehemu A** na maelezo yake sahihi kutoka katika **sehemu B**.** (Alama 10)

Sehemu A

- 1. Nungu
- 2. Nyati
- 3. Msitu
- 4. Zuru
- 5. Mwewe
- 6. Vigelegele
- 7. Tausi
- 8. Madaraka
- 9. Asilimia
- 10. Stahiki

Sehemu B

- A. Idadi au kiasi fulani kwa kila mia moja.
- B. Sauti zitokazo kinywani kwa kugonganisha ulimi na kaakaa gumu ya kinywa kwa kufurahia jambo.
- CH. Ndege mfupi anayefugwa ambaye ana madoadoa.
- D. Tembelea mahali fulani ili kuonana na mtu fulani.
- E. Mamlaka anayopewa mtu.
- F. Mnyamapori mkubwa afananaye na ng'ombe.
- G. Chaka la miti, majani na nyasi.
- H. Ndege wa jamii ya tai ambaye huwakamata kuku.
- I. Kuwa na haki ya kumiliki au kupata kitu.
- J. Mnyama mwenye mwili uliofunikwa kwa miba.

SEHEMU YA II: SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA (Alama 40)

7. Taja aina ya tungo zifuatazo: (alama 6)

- a. Watoto wanacheza na kupiga ngoma:.....
- b. Ningejifunza vizuri ningepata alama nzuri:.....
- c. Mwalimu akiingia, wanafunzi walimsalimu:.....

8. Taja aina ya kila neno lililo katika sentensi zifuatazo: (alama 4)

- a. Mkurugenzi anahutubia wanafunzi wote.

.....
b. Wote walifika shulenii asubuhi.

9. Andika sentensi zifuatazo katika umoja: (alama 6)

- a. Wezi waliiba ng'ombe usiku huu:.....
- b. Walitupa mawe katika mito:.....
- c. Mbuzi wanapelekwa zizini:.....

10. Weka sentensi zifuatazo katika hali ya Kanushi au yakinishi (Alama 10)

- a. Waliigiza *tamthilia* nzuri sana. ....
- b. Kamana ataandika *riwaya* ndefu. ....
- c. Nilikariri *shairi* lenye lugha ya mkato. ....
- d. Mzee wetu alitusimulia *hadithi fupi* inayopendeza. ....
- e. Mwalimu wetu hutumia lugha ya *ishara*. ....

11. Jaza aya ifuatayo kwa kutumia maneno uliyopewa katika mabano.

(bidhaa, kuwasiliana, ulimwengu, maarifa, uwezo) (alama 5)

Elimu humsaidia mtu kupata.....wa kuandika na kusoma. Haya ndiyo.....ya kimsingi sana katika kuelimishwa shulen.

Katika.....wa leo, kila kitu hufanyika kwa kuandika na kusoma kama vile: kusoma taarifa za magazeti, kusoma vitabu, kusoma maelezo ya.....zinazouzwa madukani, kuweza .....na watu, kutumia teknolojia ya kisasa, kuelewa matumizi ya vifaa na vyombo vya nyumbani, kusoma maelezo ya matumizi ya dawa mbalimbali n.k.

12. Chagueni jibu sahihi kutoka kwa majibu yaliyo katika mabano kujazia nafasi zilizoachwa wazi katika sentensi hizi. (Alama 5)

- a. Katika fasihi andishi, msanii hujitenga na .....kabisa. (umati, hadhira)
- b. Fasihi andishi huwa ni ..... ya mtu binafsi. (mali, uwezo)
- c. Hadithi fupi huwa na wahusika ..... (wengi, wachache)
- d. .....huwa na wahusika wa kubuni amba ni wengi. (Hadithi fupi, Riwaya)
- e. Aya za mashairi huitwa ..... (mishororo, beti)

13. Ni kwa nini lugha rahisi na ya moja kwa moja inapendekezwa katika mwili wa hotuba? Weka mduara kwenye herufi ya jibu moja lililo bora.(alama 4)

<

- a. Kufanya hotuba isieleweke kwa wasikilizaji wenye uelewa wa chini.
- b. Kuhakikisha ujumbe unafika kwa hadhira pana na kwa urahisi.
- c. Kupunguza muda wa maaandalizi ya hotuba.
- d. Kuonyesha maarifa ya mzungumzaji kwa kiwango cha juu.

SEHEMU YA III: FASIHI (Alama 25)

14. Chagua kwa kuweka mduara kwenye herufi ya jibu la kweli kuhusiana na fasili ya sanaa. (alama 1)

- A) Kazi ya ufundi yenyе kuwahusisha watu wengi katika majadiliano juu ya kazi hiyo.
- B) Kazi ya ustadi na ufundi wowote wa kuibusha mawazo yaliyomo katika akili ya binadamu na kuyaonyesha kwa njia mbalimbali.
- C) Kazi yoyote yenyе kumpa manufaa mbalimbali mtu anayefanya kazi hiyo.

15. Jibu wa kuandika “Ni kweli” kwa kauli iliyo sahihi na “Si kweli” kwa kauli iliyo potofu kuhusu umuhimu wa fasihi. (alama 3)

- a. Fasihi andishi ya vyombo vya sayansi na teknolojia haina mwelekeo kwa kuendeleza jamii.
- b. Fasihi andishi huchangia katika maendeleo ya utamaduni wa nchi kupitia maandishi ambayo huzingatia elimu na utamaduni.
- c. Fasihi andishi ni sanaa inayomsaidia binadamu kujiendeleza na kuelimika kuhusu historia ya mtu tangu kale na pia kutabiri kisayansi mambo yatakayoathiri binadamu siku za usoni.

16. Ni maana gani ya mashairi ya uzinduzi? Weka mduara kwenye jibu moja ambalo ni bora. (alama 5)

- a. Ni mashairi yanayomlaza mtu katika hali ya kupumbazwa au kuwa mtumwa bila kupigania haki zake.
- b. Ni mashairi yanayomuamsha mtu atoke katika hali ya kupumbazwa au kuwa mtumwa bila kupigania haki zake.
- c. Ni mashairi yanayomuamsha mtu atoke katika hali ya kupumbazwa au kuwa mtumwa na kupigania haki zake.
- d. Ni mashairi yanayomuamsha mtu aendelee katika hali ya kupumbazwa au kuwa mtumwa na kupigania haki zake

17. Jaza methali zilizo katika aya ifuatayo ili kisa kiwe na maana. (alama 6)

Siku moja mkewe Haruna alichelewa kuamka asubuhi. Haruna alimwamsha na kumwonya asizoe tabia hii mbaya ya kuchelewa. Alisema, “..... utamkuta mtoto si wako”. Halafu, aliendelea kusema, “Mke wangu, ‘ndege aamkaye asubuhi.....’.

Ukiyakumbuka maneno haya, bila shaka tutafanikiwa kwani ..... asemaye kesho ni mwongo. Hili ni onyo mke wangu”.

18. Zungusha mduara (O) kwenye jibu sahihi: (Alama 10)

1. Mandhari kuu ya tamthilia **Hawala ya Fedha** ni:
  - A. Shuleni
  - B. Hospitalini
  - C. Ofisi ya benki na maeneo ya mjini
  - D. Kijijini
2. Mojawapo ya dhamira kuu katika ya tamthilia **Hawala ya Fedha** ni:
  - A. Ujasiri wa watoto
  - B. Unyonyaji na kuharibika kwa urasimu
  - C. Umuhimu wa mazoezi
  - D. Ujenzi wa taifa
3. Fani ya tamthilia inaonekana kupitia matumizi ya:
  - A. Methali na hadithi za kuvutia
  - B. Maigizo, majibizano na vitendo vya jukwaani
  - C. Vina na mizani
  - D. Tahariri na makala
4. Wahuksika wakuu katika Riwaya “**Adili na Nduguze**” ni:
  - A. Adili, Mwanaisha na Juma
  - B. Adili, Seth na Hamadi
  - C. Adili, kinara na mfalme
  - D. Adili, Mfalme Rai
5. Dhamira kuu ya Riwaya “**Adili na Nduguze**” ni:
  - A. Umuhimu wa kutunza mazingira
  - B. Wema hushinda ubaya
  - C. Maendeleo ya sayansi
  - D. Mapenzi ya vijana
6. Ndugu za Adili katika Riwaya “**Adili na Nduguze**” wana sifa gani kuu?
  - A. Ukarimu na uadilifu
  - B. Uwezo mkubwa wa ushairi
  - C. Ulafi, wivu na ubinafsi
  - D. Kujitolea kusaidia wengine
7. Maudhui yanayoibuka kutohana na tabia ya Adili katika Riwaya “**Adili na Nduguze**” ni:
  - A. Maisha ya kifahari
  - B. Umuhimu wa ukatili
  - C. Thamani ya uaminifu na subira
  - D. Mapenzi ya kweli na Ujasiri

- 8.** Wahusika wakuu katika hadithi fupi “**Mama wa Kambo**” ni:
- A. Mama na mtoto
  - B. Baba, mama wa kambo na mtoto
  - C. Bibi na mjukuu
  - D. Walimu na wanafunzi
- 9.** Dhamira kuu ya hadithi fupi “**Mama wa Kambo**” ni:
- A. Ujinga na elimu
  - B. Ukatili wa wazazi wa kambo na ukosefu wa upendo
  - C. Urafiki wa watoto
  - D. Usaliti wa marafiki
- 10.** katika hadithi fupi “**Mama wa Kambo**”, Mama wa kambo anaonekana kama mhusika:
- A. Mwenye huruma na uvumilivu
  - B. Mchapakazi na mpenda haki
  - C. Mkatili, mwenye wivu na asiyejali
  - D. Mchekeshaji katika nyumba

SEHEMU YA IV: UTUNGAJI (Alama 15)

- 19.** Katika maneno kati ya mia mbili (**200**) na mia mbili na hamsini (**250**), tunga insha kuhusu mada moja kati ya hizi zifuatazo hapa chini: (**alama 15**)
- a. Faida ya kuhifadhi mazingira.
  - b. Umuhimu wa kuwa na nidhamu katika maisha yetu.
  - c. Njia za kuhifadhi mazingira yetu

MWISHO!